

XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA BOYABAT KAZASININ KÖYLERİNİN SOSYOEKONOMİK DURUMU

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YURTSEVEN

Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Güneşevler Mah. 137/1 sok. Reyhan Ap. No:7/9 ALTINDAĞ / ANKARA

ahmetyurtseven59@gmail.com

Özet

Osmanlı Devlet ricali, XVIII. yüzyılın son ikinci yarısının sonlarından itibaren yaptıkları yoğun çalışmalarla Tanzimat döneminde gerçekleştirecekleri idari, hukuki ve sosyo-ekonomik reformların altyapısını oluşturdular. Söz konusu çalışmaların somut bir göstergesi olarak Temettüat tahrir çalışması yapılarak Temettüat defterleri düzenlenmiştir. Temettüat tahrir çalışması döneminde düzenlenen H.1260 yılına ait Boyabat köylerine ait temettüat defterinde yer verilen 22 köyün genelinde tüm mal varlıklarından toplam 235507kuruş temettüat geliri ve bunun üzerinden 63439 kuruş vergi tahakkuk ettirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Temettüat, Temettüat uygulaması, Osmanlı Ekonomisi.*

Alan Tanımı: İktisat Tarihi (iktisat)

SOCIO-ECONOMIC SITUATION IN THE VILLAGES OF BOYABAT TOWNSHIP IN THE MIDS OF THE 19TH CENTURY

Abstract

The Ottoman State dignitaries formed the infrastructure of the Tanzimat's (reform) administrative, legal and socio-economic situation with their intensive works that they would realize since the end of the second half of the XVIII.century. Temettuat registries were formed by doing Temettüat tahrir works as a concrete indicator of these works. With the information of Temettüat tahrir works of the H.1260 period, in the general of 22 villages in Boyabat written in the Temettuat registries, 63439 cent was imputed a tax out of total assets of all property income which was 235 507 cent temattuat incomes

Key words: *Temettüat, Temettüat Application, Ottoman Economy.*

JEL Code: N01

1. GİRİŞ

Osmanlı devleti, XVIII. yüzyıla siyasi ve sosyo-ekonomik problemlerinin ağırlığını hissederek girmiştir. İçinde bulunulan şartların ağırlığını çok iyi hissedenden Osmanlı Devlet erkânı sosyo-ekonomik hayatta başlayan çöküşü durdurabilmek için, çözüm önerilerini somutlaştırarak Tanzimat Fermanı'yla ilan etmiş ve derhal uygulamaya başlamıştır. Bu cümleden olarak, tarım sektörüne gereken ilgi ve alaka gösterilmiş; söz konusu ıslahatların ağırlık merkezini de vergi sisteminin yeniden yapılandırılması oluşturmuştur.

Çalışmamızda önce Osmanlı Devleti'nde uygulanan temettüat tahrirleri hakkında kısa bilgi verilmiş, ardından Tarihten Günümüze Boyabat başlığı altında Boyabat kazası hakkında bilgi aktarılmıştır. Son olarak da Boyabat kazasının köylerine ait düzenlenmiş olan temettüat defterlerinin sosyo-ekonomik yönü bu maksatla oluşturduğumuz tablolar yardımıyla incelenmeye çalışılmıştır.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE UYGULANAN TEMETTÜAT TAHRİRLERİ

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren sosyo-ekonomik, siyasi ve idari alanlarda ortaya koyduğu uygulamalarla istikrarlı bir şekilde büyümeyi başaran devletlerden biridir. Nev-i şahsına münhasır olarak uygulama sahasına koyduğu bu düzenlemelerden birisi de temettüat tahrirleridir.

XIX. yüzyıla gelindiğinde devletin finansman sıkıntısı had safhaya çıkmıştır. 3 Kasım 1839'da Gülhane Hattı hümayunu ile başlayan Tanzimat Dönemi ile uygulamaya konulan yenilikler dizisinin en önemlisi, nüfus ve varlık sayımlarının yapılarak, ödeme gücüne göre 1839 (1255) tarihli bir nizamname ile yeni bir vergi sistemi (temettü vergisi)nin uygulamaya konulmasıdır.

Numune uygulamaları Bursa ve Gelibolu sancaklarında yapıldıktan sonra 1840 (1256) ve 1845 yıllarında temettüat çalışmaları yapılmakla birlikte 1840 yılı öncesine ait olan temettüat defterleri de bulunmaktadır (Yurtseven, 2012; 23).

Temettüat sayımlarıyla ortaya çıkan ve temettü vergisinin kaydedildiği defterlere, "Temettüat Defteri" denilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde dokuz adet katalog halinde tasnif edilmiş halde araştırmacıları bekleyen bu defterler toplam olarak 17.747 adettir.

Tahrir memurları tahrir işlemine, önce mahalle mahalle kazalar, sonra köy ve mezralar olarak devam ettirmiştir. Defterler 1b'den başlatılmış, sayfanın tepesinde sırasıyla eyalet-sancak-kaza adları kaydedildikten sonra defter bir şehir veya kasabaya aitse şehir veya kasabanın, ardından mahallenin adı yazılmıştır. Müslüman-gayr-i Müslim için ayrı ayrı defter tutulmuştur.

Sinop sancağının Boyabat kazasının köylerine ait Temettüat Defteri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliye Nezareti Kataloğu ML. VRD. TMT.d Koduyla ve 03237 Sıra Numarası ile kayıtlıdır. Boyabat kazasının Temettüat tahriri H.1260 yılında yapılmıştır. Bu defter toplam 200 sayfadır ve 2., 3. ve 4. sayfaları eksiktir. 5. sayfaya da 17 nolu hanenin temettüat tahriri ile başlanılmakta, 27 nolu hane ile son bulmakta ve köyün tahrir işleminin neticesi (virguy-i mahsusaları ve temettüat) verilmekte ve sondaki bendelerin altındaki mühürlerin içindeki “Divan-ı Muhtar-ı evvel Bayat” kayıtlarından köyün adının Bayat olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu defterin ilk sayfasına farklı bir başlangıç yapılmış; yerleşim yerinin adı ve teker teker hanelere ait temettüat bilgisi bulunmamakta, sadece temettüatın sonucu verilmekte ve adının sondaki mühürlerden Divan-ı Çeşnigir olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca Defterin ilk sayfasındaki bilgiler şöyledir:

Divan-ı mezbur kur'alarında sakinun bâlâda muharrer kâffe-i ehl-i İslam'ın geçen altmış senesine mahsuben bir senede vermiş oldukları virguy-i mahsusalarının ceman yekünü. Kuruş: 16652,5

Divan-ı mezbur kur'alarında sakinun bâlâda muharrer kâffe-i ehl-i İslam'ın geçen altmış senesinde bir senede zuhurat eden temettüat-ı muhakkakalarının mebalîğının yekünü. Kuruş: 59553

Tahrir-i emlak ve arazi ve temettüat ahal-i mukteza-yı irade-i seniyye-i cenab-ı mülükaneden bulunduğu mebni divan-ı mezburun kuralarında bulunan emlak ve arazi temettüatları ve ahalinin ve esamileri ber-vechi terkik ve tahkik berle tesahub ve himayeden ari ve gadirden beri olarak bermuceb-i bâlâ terkim olunduğunu mübeyyen iş bu şerh verilip temhir olundu.

Bende	Bende	Bende
İmam	Muhtar-ı Evvel	Muhtar-ı Sani
Divan-ı Çeşnigir	Divan-ı Çeşnigir	Divan-ı Çeşnigir

3. XIX. YÜZYIL ORTALARINDA BOYABAT

3.1. Boyabat Kazasının Köylerinin Sosyal Durumu

Boyabat, dün olduğu gibi günümüzde de ihtişamlı kalesi, havası, yerleşim şekilleri, sosyo-kültürel değerleriyle hayatını sürdüren mutlu insanların yaşadığı tarihi şehirlerimizden birisidir.

3.1. 1. Tarihten Günümüze Boyabat

Yöre, ilkçağlardan itibaren önemli iskân bölgelerinden birisidir. Kasabanın ilk yerleşim merkezi, bugünkü kent merkezinde ihtişam ve heybetiyle herkesi hayrete düşüren Boyabat kalesinin iç kısmı ve daha sonra ise kale ve etekleri olmuştur (Merçil, 1990; 424; Başoğlu, 1978;136-137). Türklerin Anadolu'ya girişlerinden kısa bir zaman sonra bölge Emir Karatekin tarafından fethedilmiş ve buralar Türkmenler tarafından şenlendirilmeye başlanılmıştır.

Boyabat 1392'den sonra Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1402'de yaşanan talihsiz vaka (Ankara savaşı)'dan 1461 yılına kadar Osmanlı Devleti sınırları dışında kalmış olsa da, Fatih Sultan Mehmet tarafından tekrar Osmanlı topraklarına katılmış ve bir kadılık merkezi olarak hizmete devam etmiştir (Köymen, (Mehmed Neşri), 1984; 155-156). 1923'de başlayan Cumhuriyet döneminde ise, Sinop iline bağlı bir ilçe olmuştur. Coğrafi konum itibarıyla Boyabat, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde yer almaktadır.

3.1.2. XIX. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı'da İdari Statü

Osmanlı Devleti 1362 yılına kadar sancaklar halinde yönetilmekteydi. Bu tarihte ilk defa kurulan beylerbeyliğinin sayısı devletin büyümesine paralel olarak artmış, hatta 1717-1730 arasında 42 rakamına kadar ulaşmıştır (Özkaya,2010; 24).

1281 tarihli Vilayet Nizamnamesine göre Osmanlı idari yönden, vilayetlere, vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar da köylere ayrılmaktadır (MUHAMMED ASIF. 1926; 5-6).

Kaza, mahallelerden ve çevresindeki köylerden meydana gelmekte; adli ve idari işlerin yürütüldüğü, halkın çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı eğitim ve sağlık hizmetlerinin de verildiği önemli yerleşim merkezleridir. Genel olarak halk tarım dışı faaliyetlerde bilhassa sanayi ve ticaretle uğraşmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde idari yapının en alt kademesinde yer alan yerleşim yeri köylerdir. Genelde aynı kültürü ve aynı dini benimsemiş topluluklardır. Temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olan bu topluluklar genelde verimli araziler ve su kenarlarında yaşamaktadır. Bazı Osmanlı köyleri ise nehirlerden uzak, kendileri için uygun gördükleri dağ yamaçları gibi yerlerde iskân edilmiştir.

Çalışma konumuz olan 03237 Sıra Numarası ile kayıtlı Temettüat tahrir defterine göre, sayımın yapıldığı dönemde Boyabat bir kaza merkezidir.

3.1. 3. XIX. Yüzyıl Ortalarında Boyabat Kazasının Köylerinde Sosyal Durum

Diğer Temettüat defterlerinde olduğu gibi, inceleme konumuz olan Boyabat köylerine ait olan Temettüat defterinde de hane reislerine ait kayıtlar tutulurken hane, nüfus ve vergi birimi temel olarak ele alınmıştır. XIX. yüzyılda Tanzimat döneminde Boyabat köylerine ait tahmini nüfus miktarını Ömer Lütfi Barka'nın yöntemini esas alarak (hane sayısı x 5) tespit etmeye çalıştım. H.1260 tarihli ve 03237 Sıra Numaralı Boyabat kazasının köylerine ait Temettüat defterinde toplam 21 köyün temettüatı yer almaktadır. Buna göre, söz konusu defter ışığında H.1260 yılında Boyabat'ın 21 köyünde 435 adet hanede toplam tahmini nüfus miktarı Tablo 1'de görüldüğü gibi 2175'dir.

Tablo 1. H.1260 yılında Boyabat'ın Köylerinde Toplam Nüfusları									
Toplam Köy	Numaralı Hane	Bilahane	Numarasız Hane	Mükerrer	Hane Numarası Mükerrer	Atlanan	Netice	Nüfus	Yüzdeleri ne Göre Nüfus
21	435	0	0	0	2	2	435	2175	99,4

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Boyabat'ın köylerinde yaşayan halkın tamamı Türklerden oluşmaktadır. En az nüfus yoğunluğuna sahip köyler Güloğlu, Demirayak köyleri olup her biri 20'ser nüfusa sahiptir. En fazla nüfus yoğunluğuna sahip köy ise 220 nüfuslu Nefs-i Esbiyeli köyüdür.

Hane reislerine en çok verilen adlar Mehmet, Mustafa, Hüseyin, Ali, Hasan, Halil, İbrahim, Osman, Ahmet, Ömer olarak sıralanmaktadır. İlk bakışta Boyabat köylerinde söz konusu dönemde yaşayan hane reislerinin peygamberimiz ve torunlarının ve diğer İslam büyüklerinin adlarını taşıdıkları görülmektedir. Bu da bizlere yöre halkının İslam büyüklerine olan sevgi ve saygısını göstermektedir.

Hane reislerinin adları kaydedilirken, sırasıyla, önce lakabı, oğlu kelimesi, baba adı, sonra bin kelimesi, daha sonra şahsın adı yazılmaktadır. Kara Recep oğlu Mehmet bin İbrahim, Kara Sipahi oğlu Mehmet bin İbrahim, Tosun oğlu Mehmet bin Ali (UZUNÖZ) veyahut ta; Osman Ağa oğlu Yetim Mustafa bin Mustafa (YAYLACIK) misalinde olduğu gibi önce lakabı, oğlu kelimesi, şahsın sıfatı, baba adı, sonra bin kelimesi, daha sonra şahsın adı yazılmaktadır. Boyabat'ın köylerinde yaşayan hane reisleri tarafında kullanılan adların genelde yöre halkının dini ve milli duygularına hitap eden adlar olduğunu söyleyebiliriz.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Boyabat'ın köylerinde yaşayan hane reislerinin farklı vasıflarla da anıldıkları görülmektedir. Bakkal, Bostancı, Bölükbaşı, Çıracı, Çadircı, Çiçekçi, Çukadar, Demirci, Danacı, Ekmekçi, Kahveci, Kadı, Helvacı, Kayıkçı, Köçek, Pekmezci, Simitçi, Saka, Parpucı, Öküzcü, Müezzin gibi.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Boyabat'ın köylerinde yaşayan hane reislerinin çeşitli şekillerde yorumlanabilecek lakapları bulunmaktadır. Kara Recep oğlu Mehmet bin İbrahim, Kara Sipahi oğlu Mehmet bin İbrahim, Tosun oğlu Mehmet bin Ali (NEFS-İ UZUNÖZ), Ali oğlu Salih bin Bekir, Osman Ağa oğlu Yetim Mustafa bin Mustafa (YAYLACIK), Veli Bey oğlu Hüseyin bin Hasan (BAYAT), Deli Ahmet oğlu Ahmet bin Ahmet (DARIÖZÜ) gibi.

1260 tarihli Boyabat köylerine ait temettuat defterinde hane reislerinin meslek bilgilerine de yer verilmiştir. Söz konusu dönemde Boyabat köylerinde sırasıyla erbab-ı ziraat, katırcı, hizmetkâr, muhtar, talim-i sıbyan, asker, dülgör, sığırtaç, kayıkçı, çoban, demirci, ortakçı, ırgat, Vakıf mütevellisi, Muallim-i sıbyan, memur, merkep sürücüsü, tekaüt, çırak gibi meslekler bulunmaktadır. Toplam olarak 690 hanenin kayıtlı bulunduğu Boyabat temettuat defterine göre, ikinci meslek sahibi olan hane reislerinin sayısı 129 ve üçüncü meslek sahibi olan hane reislerinin sayısı da 4'tür.

3.2. XIX. Yüzyıl Ortalarında Boyabat Kazasının Köylerinin Ekonomik Durumu

XIX. yüzyılın ortalarında Boyabat Kazasının köylerinin genelinde hane reislerine ait mal varlığını ve dağılımını, yetiştirilen hayvanların çeşitleri ve dağılımı, tarım alanları ve dağılımı, diğer mal varlıkları ve dağılımı şeklinde üç ana grup olarak toplamak mümkündür.

3.2. 1. Boyabat Kazasının Köylerinde Yetiştirilen Hayvanlar

03237 Sıra Numaralı Boyabat Temettuat defterine yansıdığı gibi köylerimizde zirai faaliyetlerin yanında büyük ve küçükbaş hayvanlar ihtiyacı karşılayacak şekilde beslenmiş ve bu hayvanların etlerinden, sütlerinden, derilerinden faydalanılmıştır. Diğer taraftan bazı hayvanları da taşıma ve tarla sürme güçlerinden faydalanmak üzere beslemişlerdir.

Toplam Köy	İ n e k (Ra's)						M a n d a (Ra's)						Toplam
	Sağman	Müşterek Sağman	Gayri Sağman	İcar Aldığı G. Sağman	İcar Aldığı Sağman	Kiraya Verdiği	Sağman	Müşterek Sağman	Gayri Sağman	Müşterek G. Sağman	İcare Aldığı Sağman		
22	381	20	239	1	1	1	90	13	41,5	3	2	792,5	

Boyabat kazasının köylerinde halk ihtiyacına göre belli oranda büyük ve küçükbaş hayvan yetiştirmiştir. Bazı köylerde kimi haneler müşterek, kimi haneler

kiralayarak, kimi haneler de kiraya vermek suretiyle bazı hayvanlar yetiştirerek onlardan faydalanmaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Tablo 2’de bu durum görüldüğü gibi, karasığır ineği olan hayvanlardan müşterek sağmal olanların toplamı 20 baş, sağman olanların toplamı 381 baş, gayr-i sağman olanlarının toplamı 239 baş, kiralananların toplamı 1 baştır. Yine aynı tabloya göre; manda (camış) ineği olan hayvanlardan müşterek sağman olanların toplamı 13 baş, sağman olanları 90, gayr-i sağman olanların toplamı 41.5 baş, kiralananların toplamı 2 baştır. Sağman olan bu her iki cins hayvanların toplamı ise 792,5 baştır.

Tablo 3. Boyabat Köylerinde Büyükbaş Hayvancılık Durumu (Ra's)																		
Toplam Köy	Kısrak	Dölsüz Kısrak	Öküz	Manda	Beygir	Merkep	Tay	Katır	Dölsüz Katır	Malak	Manda (Dişi Dana)	Düve (Dişi Dana)	Müşterek Düve	Müşterek Malak	Müşterek Dana	Dana (Manda)	Dana	Toplam
22	15	14,5	645	194	105	200	18	98	1	23	16	83	2	4	6	5	137	1567

XIX. yüzyılın ortalarında Boyabat köylerinde sağmal olan büyükbaş hayvanların yanında sağmal olmayan büyükbaş hayvanlardan öküz 645 baş, merkep 200 baş, manda 194 baş, dana 137 baş, beygir 105 baş, katır 98 baş, düve (dişi dana) 83 baş, malak 23 baş, tay 18 baş, manda (dişi dana) 16 baş, kısrak 15 baş, dölsüz kısrak 14.5 baş, müşterek dana 6 baş, dana (manda) 5 baş, müşterek malak 4 baş, müşterek düve 2 baş, dölsüz kısrak 1 baş olarak sıralanmakta ve toplam olarak bu hayvanların adedi 1566.5 baştır. Nitekim bu durum Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 4’de Boyabat köylerinde küçükbaş hayvan dağılımı görülmektedir. Küçükbaş hayvanlardan keçilerin sağman olanları 1948 baş, gayr-i sağman olanları 1889 baş, müşterek sağman olanları 234 baş, müşterek olanları 181 baş; ayrıca müşterek olunan gayr-i sağman 169 baş, müste’cer olunan sağman 89 baş, icare alınan sağman 74 baş, kiraya verilen sağman 17 baş, müste’cer olunan gayr-i sağman 14 baş ve icare alınan gayr-i sağman 5 baş olarak sıralanmaktadır. Küçükbaş hayvanlardan koyunların da sağman olanları 2016 baş, gayr-i sağman olanları 1342 baş, müşterek olanları 486 baş, icare alınan sağman 75 baş, müste’cer olduğu sağman 63 baş, icare alınan gayr-i sağman 31 baş, kiraya verilen sağman 3 baş olarak sıralanmaktadır. Bütün bunlara ilaveten oğlak 1875 baş, kuzu 2007 baş eklenirse toplam küçükbaş hayvan sayısı 486 başı bulmaktadır.

Tablo 4. Boyabat Köylerinde Küçükbaş Hayvan Dağılımı																						
Toplam Köy	KEÇİ (Ra's)						KOYUN (Ra's)															
	Sağman	Gayri Sağman	Müşterek Olduğu	Müste'cer Olduğu Sağman	Müste'cer Olduğu G. Sağman	Müşterek Olduğu G. Sağman	İcare Aldığı Sağman	İcare Aldığı G. Sağman	Müşterek Sağman	Kiraya Verdiği Sağman	Sağman	Gayri Sağman	İcare Aldığı Sağman	İcare Aldığı G. Sağman	Müşterek G. Sağman	Müşterek Sağman	Müste'cer Olduğu Sağman	Kiraya Verdiği Sağman	Oğlak	Kuzu	Toplam	Arı Kovanı
22	1948	1889	181	89	14	169	74	5	234	17	2016	1342	75	31	187	486	63	3	1875	2007	486	168

3.2. 2. Arazi ve Diğer Mal Varlıkları Dağılımı

XIX. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru Boyabat köylerinde yaşayan halkın istifade etmekte olduğu tarlaların 8194 dönümü mezru tarla ve 912 dönümü de gayr-i mezru tarla olmak üzere toplamda 9106 dönümdür. En fazla mezru tarlaya sahip olan yerleşim yeri Nefs-i Esbiyeli (1330 dönüm), en az mezru tarlaya sahip olan yerleşim yeri ise Ahlar (16 dönüm) köyüdür. Gayr-i mezru tarlaların en fazla bulunduğu yerleşim yeri Yaylacık (248 dönüm) ve en az bulunduğu yerleşim yeri de Darıözü (4 dönüm) köyleridir.

Gerek mezru ve gerekse gayr-i mezru araziye sahip olma bakımından toplamda en fazla arazisi bulunan yerleşim yeri 44 haneli Nefs-i Esbiyeli (1342 dönüm) ve toplamda en az arazisi olan yerleşim yeri de 5 haneli Hatipoğlu (51 dönüm)dur.

Köy halkının arazi ve hayvanlarından başka sahip oldukları mal varlıkları arasında, çeltiğin pirinç haline getirildiği Pirinç Dingi ve Asiyab yani su değirmeni bulunmaktadır. Zirai ürünlerden çeltik ürününün işlenerek pirinç haline gelmesini sağlayan bir araçtır. İlkel çeltik fabrikası diyebileceğimiz Pirinç Dingi ise 22 köyün temettüatına yer verilmiş olan 1260 tarihli ve 03237 Sıra Numaralı Boyabat kazasının köylerine ait Temettüat defterine göre sadece Kayaboğazı köyünde bulunmaktadır. Asiyab (değirmen) ise, 22 köyün onunda toplam olarak 14,75 adet bulunmakta ve bunların her biri etrafındaki yerleşim yerlerine hizmet vermektedir.

3.2.3. Gelir Durumu

Temettüat defterlerinde hane reisine virgü-yi seneviyye, virgü-yi mahsusa, aşar rüsümü, a'şâr-ı bağ, bedel-i a'şâr-ı cehr, bedel-i rusum-ı meyve, bedeli öşr-ü kovan, adet-i ağnam, bostan ve asiyaş şeklinde tahakkuk ettirilen vergilerin Osmanlı para birimi cinsinden dökümü yapılmaktadır. Ayrıca varsa zuhurat gelirlerine de yer verilmektedir.

Köy halkının arazi ve hayvan gelirlerinden başka sahip oldukları mal varlıklarından elde ettikleri ve diğer gelirleri arasında Pirinç Dingi ve Asiyab gelirleri bulunmaktadır. Boyabat köylerine ait Temettüat defterine 1,5 adet olarak yansıyan Pirinç dingi sahibine yıllık olarak 150 kuruş gelir getirmektedir. Maktu-ı Zemini Asiyab (değirmen yerinin kirası) olarak kayıtlarda geçen değirmenlerden elde edilen toplam hâsıla da yıllık olarak 1505 kuruştur.

XIX. yüzyıl ortalarında toplam gelir açısından en fazla gelire sahip yerleşim yeri 11142,5 kuruş ile Nefs-i Uzunöz ve en az gelire sahip yerleşim yeri ise 213 kuruş ile Ahlar köyüdür. Elde edilen bu gelirlere karşılık olarak toplamda vergi ödeme bakımından en yüksek rakam 23587 kuruş ile Nefs-i Uzunöz ve en düşük rakam ise 862 kuruş ile Ahlar köyüdür.

Osmanlı ziraat istatistiklerinde zirai faaliyet alanları yüz ölçümlerine göre değerlendirilmektedir. Orta büyüklükte bir Osmanlı zirai işletmesinin yüz ölçümü 10-50 dönüm arasında olduğuna göre, bu rakamların altında kalan işletmeler küçük ve üstünde kalan işletmeler ise büyük işletme gurubuna girmektedir. O halde XIX. yüzyılın ortalarında 03237 Sıra Numaralı temettüat defterine göre Boyabat köylerinde zirai işletme alanları büyük ölçüde “imâlat-ı mutavassıta”/ orta büyüklükte işletme tipindeki arazilerdir.

4. SONUÇ

Kazanç vergisi manasına gelen Temettü /Temettüat, XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti'nde yürürlüğe konulan özel gelir vergisidir. Halkın emlak, arazi ve diğer gelirlerinin tespit edilerek ödeme gücüne göre alınması prensibine dayanan bu vergilerin kaydedildiği defterlere de Temettüat defterleri denilmektedir.

Temettüat defterleri haneler esas alınarak düzenlenmiş ve sadece hane reisleri ile ilgili vergiye esas bilgi ve kayıtlar tutulmuştur. Vergi verecek durumda olan hanelerin yanında hiç vergi verme imkânı olmayan hane reisleri de atlanılmadan sıradan kayda geçirilmiştir. Böylece XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik hayatı hakkında ve bilhassa Osmanlı taşrasının sosyo-ekonomik özellikleri hakkında oldukça değerli veriler oluşturulmuştur.

Kısaca yapılacak temettüat çalışmalarıyla bölgede üretilen ürünlerin, yetiştirilen hayvanların tespiti yapılabilmekte ve bunların günümüzdeki durumuyla kıyaslama imkânı olabilmektedir.

XIX. yüzyılın ortalarında Boyabat kaza merkezine ait köylerin iktisadi faaliyetleri olarak tarım ve hayvancılığın uygulama şekilleri görülmektedir. Bunlar büyük ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık, tahıl ürünleri, sebze ve meyvecilik bağcılık faaliyetleri ve bunlardan elde edilen ürünler şeklinde sıralanmaktadır.

Kazada ziraat/tarım ve hayvancılık ile uğraşanların sayısı oldukça fazladır. Tarım ve hayvancılık, Boyabat köylerinde yaşayan halkın temel geçim kaynağı olmuştur. Hayvan çeşitliliği, bu ilçede oldukça fazla olmakla birlikte en çok karasığır, camış, koyun, keçi gibi hayvanlar yetiştirilmektedir.

Boyabat'ın köylerinin tamamının yer almadığı Temettüat defterine göre, XIX. yüzyılın ortalarında kimi yerleşim yerlerinde bazı hane reislerinin icarla zirai faaliyet yaptıkları, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarının kiraya verildiği veya alındığı, yine büyükbaş ve küçükbaş hayvanlara müşterek sahip olunduğu sıklıkla görülmektedir. Yani hane reisinin bir keçiyi kiralamak suretiyle onun sütünden faydalanmaya çalışması söz konusu dönemde halkın ekonomik sıkıntısını yansıtan oldukça çarpıcı bir misaldir.

KAYNAKLAR

Baçoğlu, Bekir. Sinop İli Tarihi, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1978.

Köymen, Mehmet Altay (Mehmed Neşri). Neşri Tarihi c.II, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1984.

Merçil, Erdoğan. Selçuklu Devleti Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.

Muhammed Asıf. 1926 Yeni Taksimât-ı Mülkiye Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi. (Baskı yeri yok) 1926

Özkaya, Yücel. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu, İstanbul: YKY, Yayınları, 2010.

Yurtseven, Ahmet. “XIX. Yüzyılın Ortalarında Kurşunlu Kazasının Sosyoekonomik Durumu”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 4, No 2, ISSN: 1309-8012 (Online).2012.